

Johan Lönnroth kommenterar Trotskij-möte

Introduktion

I en artikel om Trotskij-mötet 11/2 (se [Tankar kring ett möte om Trotskij](#)) kritiserade under-tecknad de uppfattningar som Johan Lönnroth framförde under mötet. Jag erbjöd honom att kommentera artikeln och det kom snabbt ett svar från honom (tack!). Jag har nedan samlat de aktuella artikelavsnitten (markerade med *MF*;) och JL:s samhörande kommentarer (**fetstilade och inledda med JL**:). Den som så önskar kan givetvis också ta en titt på originalartikeln som även innehåller andra synpunkter.

Jag har nedan inte kommenterat JL:s inlägg – alla mina avsnitt är från originalartikeln. Jag hoppas att även andra lägger sig i debatten och väntar därför med att ta itu med JL:s argument. Förhoppningsvis kan debatten leda till att några frågetecken rätas ut och att meningsskiljaktigheterna klargörs.¹

Bara ett litet påpekande: En hel del av de argument som förs fram i första artikeln underbyggs med hänvisningar till andra texter (i noterna). Exempelvis diskuteras utförligt Rosa Luxemburgs polemik mot Lenin 1904 (som JL lägger stor vikt vid) i texter av Max Shachtman och Paul Le Blanc. Jag uppmanar alla som ordentligt vill sätta sig in i frågeställningarna att ta del av dessa texter, de innehåller mycket matnyttigt.

Martin F (14/2 2012)

MF:

En stor del av debatten kom att föras med V-aren Johan Lönnroth (JL), som (sin vana trogen) förde fram Rosa Luxemburg som *Alternativet* (inte ett komplement) till Lenin, Trotskij & Co.² Denna gång framhöll han emellertid även högerkommunisten Bucharin. Låt oss därför syna dessa JL:s förslag.

1. Rosa Luxemburg

JL är mycket förtjust i Rosa Luxemburg (RL), som han anser att man bör bygga vidare på, medan Lenin, Trotskij & Co borde kastas på sophögen. Det är märkligt att JL kan vara så kategorisk i detta, ty det finns mycket lite hos henne som står i skarp motsättning till bolsjevikerna.

Rosa L kritiserade Lenins syn på partiet 1904 i *en* artikel: ”Den ryska socialdemokratins organisationsfrågor”.³ Att den skulle vara så viktig har jag svårt att förstå. Lenin skrev också ett svar⁴ – som av någon anledning inte är särdeles känt – där han påvisar att RL i själva verket slår in en hel del öppna dörrar och misstolkat det han skrivit.

JL:

Där har vi radikalt olika mening. Rosa ville inte splittra i onödan, men hon ogillade starkt Lenins partiuppfattning – hans ”själlösa armé” - och hans ”jakobinska” krav på lydnad

¹ Mitt svar till JL: [Martin Fahlgren: Trotskij, Rosa Luxemburg eller Bucharin – Lönnroths vägval](#).

² Anders Hagström har för flera år sedan kommenterat Johan Lönnroths märkliga förkärlek för Rosa Luxemburg, se [Lönnroth plus Rosa Luxemburg = osant](#).

³ På marxistarkivet: [Den ryska socialdemokratins organisationsfrågor](#)

⁴ Se [Svar av N. Lenin till Rosa Luxemburg: Ett steg framåt, två steg tillbaka](#)

gentemot majoritetsbesluten: Hon skrev att de ”revolutionära felstegen” är oändligt mycket mer fruktbara än ”den allra bästa centralkommitté” (*Gesammelte Werke* 1/2 sid. 444.)

Rosa trodde på partimedlemmarnas frivilliga självdisciplin. Centralistisk principfasthet ger ingen rörelse, ansåg hon, och då växer opportunisten ur stillaståndets sump. I ett svar på Lenins skrift ”Två steg framåt ett steg tillbaka” skrev hon: ”Den disciplin Lenin har i åtanke är på intet sätt inplanterat i proletariatet blott av fabriken, utan i lika hög grad av kasernerna, av den moderna byråkratin, av alla den centraliserade borgerliga statsapparatusens mekanismer....Den ultracentralism som Lenin förespråkar genomsyras i grunden av steril nattväktaranda.”

Och 1918 i *Ryska Revolutionen*:

”Den tysta förutsättningen för diktaturteorin i Lenins och Trotskijs anda är att den socialistiska omvälvningen är något som det ligger ett färdigt recept för i revolutionspartiets ficka och som man sedan bara behöver energiskt förverkliga. Tyvärr eller lyckligtvis är det inte så. Långt ifrån att vara en summa färdiga föreskrifter, som man bara skulle ha att bruka, är det praktiska förverkligandet av socialismen som ett ekonomiskt, socialt och rättsligt system en sak som ligger helt i framtidens dimma... Men om så är då är det klart, att socialismen enligt sin natur inte låter påbjuda sig. införas genom ukas. Den har till förutsättning en rad maktåtgärder – mot egendomen osv. Det negativa, raseringen, kan man dekrettera, inte uppbygget, det positiva. Ny mark, tusen problem. Endast erfarenheten kan korrigera och öppna nya vägar. Endast ohämmat skummande liv finner tusen nya former, improvisationer, frigör skapande kraft, korrigerar själv alla felgrepp. Det offentliga livet i stater med begränsad frihet är så torftigt, så fattigt, så schematiskt, så ofruktbart, just därför att det genom att utesluta demokratin spärrar av sig från de levande källorna till all andlig rikedom och allt framsteg. (Bevis: åren 1905 och februari–oktober 1917). Liksom politiskt också ekonomiskt och socialt. Folkets hela massa måste vara med. Annars blir socialismen från början dekreterad, påbjuden av ett dussin intellektuella.” (Federativs utgåva s 60-61)

MF:

Frågan har diskuterats utförligt av flera marxister, bl a av Max Shachtman och historikern Paul Le Blanc.⁵

Om man ska kritisera Lenins partisyn före 1905, så tycker jag nog att det faktiskt finns mycket mer substans i Trotskijs ryktbara ”Våra politiska uppgifter” från samma år (finns också på marxistarkivet)⁶. Men den skriften har nog inte den gode Lönnroth läst.

JL:

Det är sant. Mina kunskaper om Trotskij bygger mest på Deutschers böcker.

MF:

Före oktoberrevolutionen utgörs RL:s kritik mot Lenin egentligen av bara *en* tvivelaktig artikel, den ovannämnda från 1904. Hennes viktigaste bidrag är i stället hennes envetna strid för en för revolutionär inriktning mot de reformistiska och centristiska strömningarna inom tyska socialdemokratin, i synnerhet mot Kautsky & Co, där hon långt innan Lenin, Trotskij osv m fl förstod vad Kautsky stod för.⁷ Men detta verkar inte JL ens ha noterat.

⁵ [Lenin och Rosa Luxemburg](#) (av Max Shachtman) och [Lenin, Rosa Luxemburg och det revolutionära partiet](#) (av Paul Le Blanc). Se även ”Kapitel 5. Frågor och problem” i Le Blancs bok [Lenin och det revolutionära partiet](#)

⁶ [Våra politiska uppgifter](#)

⁷ Detta behandlas t ex av Trotskij i artikeln [Bort med tassarna från Rosa Luxemburg](#)

JL:

Citat från ett föredrag jag höll år 2000 i Göteborg:

1890-talet var en tid med stabil kapitalistisk expansion. Arbetarrörelsen växte och blev etablerad. Mot slutet av decenniet proklamerade Eduard Bernstein revisionismen, socialismens seger utan revolution. Rörelsen var allt, målet inget. Socialismen var en fråga om att uppfylla en rad värderingar som rättvisa och jämlikhet, snarare än om att avskaffa kapitalismen och införa arbetarmakten. Den skulle komma genom sociala reformer, allmän rösträtt och starka fackföreningar.

Rosa Luxemburg svarade: Bernstein tror att han kan förvandla havet av kapitalistisk bitterhet till socialistisk sockerdricka genom några flaskor socialreformatorisk lemonad... Istället för klasskampen vill han sätta rättvisepincipen - detta gamla ök... på vilket historiens alla Don Quijotar ridit ut att reformera världen... för att komma hem med ett blått öga som enda resultat." (*Reformpolitik* sid. 35 och 58)

Hon hävdade envist den utomparlamentariska kampens betydelse och revolutionens nödvändighet. Men hon kunde inte hindra att den tyska socialdemokratien alltmer slog in på Bernsteins väg. Hon lanserade begreppet "revolutionär realpolitik" som en slags kompromiss. Men partiledningen och särskilt riksdagsgruppen blev allt mildare i sin samhällskritik. Rosa rasade: Partiet har blivit ...som en nattvakt, som tutar i hornet när det ser en skandal på gatan" (*G W 2*, sid. 433).

MF:

Givetvis finns en del substans i RL:s kritiska anmärkningar mot bolsjevikernas politik efter oktoberrevolutionen, men den är ju så outvecklad – återigen bara *en* text⁸ (hon blev mördad redan i januari 1919) – att det är ytterst tveksamt att man ur denna hennes kritik skulle kunna vaska fram något som kan ses som ett realistiskt alternativ till bolsjevikernas politik, i synnerhet som hon också var utomordentligt oförstående för bolsjevikernas hantering av nationella frågan och jordfrågan.

JL:

Nytt citat från min text 2000:

Den 29.12 1918 beslöt spartakisterna lämna USPD och bilda eget parti. Rosa var tveksam men röstade ändå för, mot röstade bland andra Leo Jogiches. Den 30.12 bildades KPD, Tysklands Kommunistiska Parti. Rosa ville att det nya partiet skulle heta socialistiska arbetarpartiet. Hon talade för att de inte skulle försöka störta regeringen, utan underminera den underifrån. Hon talade också - liksom Liebknecht – för att KPD skulle ställa upp i valet. Hennes argument var bland annat att kvinnorna nu skulle få rösträtt för första gången, de skulle inte förstå om KPD inte ställde upp. Men majoriteten på kongressen var emot valdeltagande.

KPD hade valt bolsjevikernas väg. En av delegaterna - Jacob Walcher, senare både hög partiföreträdare och dissident i DDR – berättade att han frågat Rosa Luxemburg vart hon trodde detta ödesdigra beslut skulle leda. Hon svarade: "Varje stor flod för med sig slam, det kommer att ordna sig." Berthold Brecht kommenterade långt senare att så skulle Lenin aldrig ha sagt. Författaren Peter Weiss, vars far var med om KPD:s grundande, skrev i *Motståndets Estetik* : "Min far sa att vi halvt medvetet följde den omöjliga väg som Rosa visste vart den ledde".

⁸ [Den ryska revolutionen](#) (från början av 1918)

Hennes ståndpunkt i den ”nationella frågan” var visserligen utopisk i dåtidens nationalistiska klimat. Men i grunden var det hon som hade rätt! Socialism kan inte byggas i ett land! Målet är en gränslös värld!

MF:

När det gäller kritiken mot bolsjevikernas politik i jordfrågan så gick den ut på att hon ansåg att det var felaktigt att dela ut jorden och att man i stället direkt borde försökt införa socialistiska egendomsformer på landsbygden. Det som är vettigt i denna kritik är att hon insåg att den förda politiken skulle ge upphov till problem i framtiden. Men hennes förslag hade ju omedelbart lett till konflikt – det var därför som bolsjevikerna valde en annan väg, med baktanken att man skulle kunna lösa frågan på sikt med reformer, att man gradvis skulle kunna övertyga bönderna om fördelarna med kollektiva lösningar genom att bli tillhandhållare maskiner, industriellt framställda konsumtionsvaror m m. I detta perspektiv såg bolsjevikerna också segern för de socialistiska revolutionen i de mer utvecklade europeiska kapitaliststaterna som ett viktigt element för att kunna lösa landets ekonomiska och andra problem.

2. Trotskij vs Bucharin

Det är egentligen ganska anmärkningsvärt att J Lönnroth är så villig att förkasta Trotskij.⁹ Är det rester av skolningen i det gamla svenska (stalinistiska) kommunistpartiet som (omedvetet) sätter sina spår? Eller är det för att han tror att RL stod för en mer reformistiskt inriktad politik, medan Trotskij var en oförbätterlig dogmatisk revolutionär?

JL (kommentar till noten [9] om Trotskijs kamp mot stalinismen):

Jag står entydigt på Trotskijs sida mot Stalin. Det var sorgligt att se hur både Trotskijs anhängare och andra vänstersocialister klämdes ihjäl mellan socialdemokrati och kommunism (se Kennerströms bok om SP).

MF:

JL framförde uppfattningen att Bucharins politik var korrekt i Sovjet i slutet av 20-talet. Han menade att man borde ha lämnat större utrymme för kapitalism på landsbygden och att det inte hade gjort något om kulakerna (dvs storbönderna) berikat sig.

Att detta skulle ha stärkt de kapitalistiska elementen såväl på landsbygden som i städerna, ökat klassmotsättningarna och oundvikligen ha lett fram till en konfrontation mellan kapitalistiska och ”socialistiska” krafter är väl ganska uppenbart – det var ju för det som skedde när kulakerna 1928-29 införde leveransstopp för att driva upp priserna på sina produkter. Det var just detta som fick Stalin att vända på klacken och bryta med Bucharin.

Bucharin ansåg att man skulle ge efter för kulakerna. Men det hade bara inneburit ytterligare problem längre fram.

JL:

Jo det kunde ha lett till både större klassklyftor och långsammare industrialisering. Men även detta hade varit bättre än terrorn under Stalin.

⁹ Lönnroth verkar t ex fullständigt bortse från att Trotskij sedan mitten av 20-talet förde en kompromisslös och enveten kamp mot stalinismen, för arbetardemokrati, mot teorin om socialism i ett land (något som Lönnroth brukar kreditera Rosa L för) osv. För att inte tala om att Trotskij bättre och tidigare än någon annan förstod den fara som nazismens framväxt innebar och att det enda som kunde sätta stopp för detta var att arbetarrörelsen gemensamt tog upp striden i stället för att slåss inbördes – tyvärr lyssnade inte arbetarledarna på det örat och Hitler kunde relativt enkelt gripa makten för att sedan likvidera alla delar av arbetarrörelsen, såväl de socialdemokratiska och kommunistiska partierna som fackföreningar och andra massorganisationer.

MF:

Och det står f ö i skriande motsatsställning till JL:s ståndpunkt att RL var mycket vettigare än bolsjevikerna – hon var betydligt mer ”bondefientlig” än någon av riktningarna inom bolsjevikpartiet när det begav sig.

Vänsteroppositionens inställning var redan från början av 20-talet att man skulle ta itu med problematiken på ett systematiskt och betydligt mindre drastiskt sätt än Stalin. Industrialiseringen skulle ske med de arbetandes samtycke och deltagande i planeringsprocessen och kollektiviseringen av jordbruket ske gradvis, genom övertalning, med böndernas samtycke och inte på det våldsamma och brådstörtade sätt som Stalin drev igenom. Hade man fört en sådan politik hade det kunnat mildra konflikten och stärka arbetarklassen och industrin och därmed också gett ekonomiska resurser till att främja en annan utveckling på landsbygden.¹⁰

Denna möjlighet existerar uppenbarligen inte i JL:s världsbild.

JL:

Jodå, men det var extremt idealistiskt att tro att bönderna skulle kunna övertalas att låta sig kollektiviseras.

MF:

För att kunna se Bucharin som det verkliga/bästa alternativet till stalinismen, så måste man blunda för viktiga fakta.

För det första bidrog Bucharin *aktivt* till att bekämpa vänsteroppositionen och inskränka på partidemokratien osv under 20-talet. När han sedan råkade i motsättning till Stalin kapitulerade han, dvs han gav upp sin kamp mot stalinismen. Dessa frågor diskuteras utförligt av Tamara Deutscher och M Liebman i artiklar som finns på marxistarkivet.¹¹

JL:

Både Bucharin och Rosa L hade fel på flera punkter. Konstigt att Ni trotskister inte kan vara lika ”sekulära” för att använda Håkan B:s begrepp.

¹⁰ I ”Lögnens renässans” redogör K-Å Andersson på ett förtjänstfullt sätt för den viktiga debatten om den ekonomiska politiken och andra centrala frågor i bolsjevikpartiet på 20-talet. Se artikeln [Utvecklingen i Sovjet](#).

¹¹ Se [Bucharinism mot trotskism](#) av Tamara Deutscher och [Bucharinism, revolution och samhällsutveckling](#) av Marcel Liebman. Artiklarna är kommentarer till S F Cohens bok *Bucharin och den ryska revolutionen*.